

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.68.72-84>

УДК 725.5

Хараборська Юлія Олександрівна,

*кандидат архітектури, доцент кафедри теорії архітектури
Київського національного університету будівництва і архітектури*

kharaborska.iua@knuba.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-0308-1753>

Лиманець Владислав Анатолійович,

*аспірант кафедри теорії архітектури
Київського національного університету будівництва і архітектури*

Lymanets_va@knuba.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-3096-5335>

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НОВИХ ТИПІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Анотація: у статті розглядаються різноманітні аспекти розвитку та функціонування територіальних центрів соціального обслуговування (ТЦСО) для людей похилого віку в Україні. Проводиться аналіз деяких публікацій на цю тему. Підкреслюється необхідність узгодження архітектурного проектування з політикою соціального забезпечення в Україні. Обговорюється потреба у спеціалізованих установах, які забезпечують не лише умови для проживання, але й медичну допомогу, соціальну взаємодію та культурно-розважальні програми. Висвітлюються різні типи ТЦСО, що мають різні направленості, які можуть поєднуватися в одній установі залежно від потреб місцевої спільноти.

Ключові слова: соціальні послуги; соціальна архітектура; територіальний центр соціального обслуговування; будинок-інтернат для літніх людей; психоневрологічний інтернат.

Постановка проблеми. У зв'язку зі змінами в соціально-економічній ситуації в Україні спостерігається систематичне скорочення послуг в закладах соціального захисту. На фоні військового конфлікту ситуація загострюється ще більше, через що варто переглянути існуючу типологію таких закладів з метою адаптації до сучасних умов функціонування.

Метою публікації є аналіз існуючих тенденцій в соціальній архітектурі в Україні, виявлення взаємозв'язку із законодавством та виведення рекомендацій для створення нових напрямків розвитку даної типології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найближчі за вибраною темою наукового дослідження пов'язані роботи з вивченням будинків-інтернатів (пансіонатів), психоневрологічних інтернатів, соціально-реабілітаційних центрів

та житла для літніх людей. Серед них можна відмітити публікації: А. О. Попович, І. В. Бірілло, В. Л. Мартинов [1]; К. Д. Липовцева [2]; А. В. Харенко [3]; К. І. Федячко, М. М. Габрель [4]; Г. В. Кузьміна, З. С. Хакбаз [5]; Н. О. Здетовецька [6]; Л. С. Грицюк, О. Б. Комаренець [8]; О. О. Сафронова, О. Є. Жук [7].

Група авторів: А. О. Попович, В. Бірілло, В. Л. Мартинов [1] досліджувала архітектурно-композиційні прийоми планування закладів інтернатного типу для людей похилого віку. Вони вивчали різні архітектурні підходи у формуванні будівель, такі як точковий, лінійний, атріумний, павільйонний, блокований і комбінований, та їх вплив на створення комфортного середовища для літніх людей. На думку авторів створення приватних пансіонатів для старшого за віком населення дозволить забезпечити комфортне оточення для хворих та відпочиваючих з частковим або повним медичним обслуговуванням. Вони закликали використовувати інноваційні рішення та художню естетику для створення унікальних архітектурних об'єктів для лікування та реабілітації людей літнього віку.

К. Д. Липовцева [2] розглядала функціональне зонування центрів соціальної реабілітації для безпритульних осіб та сімей. Були виведені рекомендації для покращення організації зон цих центрів та розділення приміщень, залежно від потреб реабілітантів, за різними віковими групами. Підхід був спрямований на забезпечення ефективної реабілітації та підтримки у всіх аспектах життя. Були також враховані потреби людей з різними фізичними та соціальними характеристиками. Основний висновок - функціональне ділення центрів реабілітації за віковими групами є важливим для успішного покращення становища мешканців. Також було зазначено необхідність створення чіткої нормованої структури приміщень.

А. В. Харенко [3] визначив особливості формування дизайну інтер'єрного простору будинків - інтернатів для старших людей та встановив основні вимоги до організації таких просторів. Ним було рекомендовано враховувати безпеку, забезпечення доступності, ергономічні вимоги, використання спеціальних пристроїв для полегшення життєдіяльності, а також психологічні і естетичні потреби літніх мешканців. Було наголошено на важливості створення системи направленої інформації для полегшення орієнтації в приміщеннях. Дослідження підкреслює зростаючу потребу в організації та проектуванні сучасних інтернатів для літніх людей з урахуванням їхніх специфічних потреб та комфорту. Особливі аспекти, такі як ергономіка, безпека, доступність, психологічний комфорт, та використання екологічно чистих матеріалів, мають бути враховані під час проектування і реконструкції інтер'єрів таких закладів.

В своїй статті Федячко К.І. та Габрель М. [4] проаналізували потреби населення похилого віку у міському середовищі. Вони дослідили, які вимоги та фактори варто враховувати при проєктуванні просторів та будівель для людей похилого віку, зокрема щодо соціологічних та медичних аспектів. Було виявлено, що архітектура геронтологічних закладів має великий потенціал для покращення якості життя населення старшого віку, забезпечення їхньої незалежності та соціальної участі. Також був зроблений акцент на необхідності врахування медичних та соціологічних аспектів при проєктуванні подібних об'єктів та висунуті пропозиції щодо впровадження геронтологічних підходів у містобудівні практики великих міст України з метою забезпечення зручних та безпечних умов для населення літнього віку.

Основною метою статті Кузьміної Г., Хакбаз З. [5] було визначення факторів впливу та вимог до проєктування для вдосконалення житлового фонду з урахуванням потреб літніх людей. Для досягнення мети, була запропонована класифікація та типологія житлового середовища, яка враховує вік, стан здоров'я, форми проживання та розташування в міському середовищі. Ключовим чинником для забезпечення активного способу життя літнього населення є створення комфортних умов для самостійного проживання та забезпечення соціокультурної активізації. Важливим є безбар'єрність середовища, його доступність та оснащення, яке допомагає літнім людям почуватися незалежними та вартими кращого.

Н. О. Здетовецька [6] досліджувала сучасні практики архітектури та моделі житла для літнього населення, у контексті старіння суспільства. Вона звернула увагу на зміни в традиційній сімейній моделі та зростаючу роль соціальної підтримки, що змушує шукати альтернативні варіанти житла для «нової домінуючої» групи. В дослідженні детально проаналізовано різні форми проживання літнього населення - від незалежного житла в окремих будинках або квартирах до переходу в інтернатні установи з цілодобовим обслуговуванням. Також були продемонстровані інноваційні форми проживання, такі як житлові спільноти, де старші люди самі беруть участь у створенні альтернативного житла, що забезпечує взаємну підтримку без порушення приватності мешканців. Однак, незалежно від культурних, соціальних та фінансових факторів, більшість похилого населення прагне залишатися самостійним та старіти у своєму домі.

Як можна бачити з попереднього аналізу проблема населення похилого віку є дуже актуальною і підходи до її вирішення є різнопланові, але загальним є те, що існує необхідність переосмислення як нормативної бази, так і законодавства в сфері соціально незахищених верств населення.

Основна частина. Для нормативно-правового аналізу територіальних центрів соціального обслуговування (ТЦСО) варто розглянути документи та

законопроекти, що регулюють будівництво об'єктів соціального захисту та окреслюють місце та роль цих будівель серед інших закладів. Більшість законодавчих документів стосуються саме регулювання надання соціальних послуг. Лише державні будівельні норми впливають на сценарії функціонування того чи іншого закладу. Всі ці документи враховують кількість людей у закладах, а втім не є синхронізованими між собою, що викликає проблеми при розробці завдання на проектування.

Згідно державних будівельних норми існують такі заклади соціального захисту: будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю; психоневрологічний інтернат; територіальний центр соціального обслуговування; тимчасовий притулок для дорослих; будинок нічного перебування; центр реінтеграції бездомних громадян; центр соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі; соціальний готель; заклад постійного та тимчасового перебування осіб з інвалідністю; реабілітаційний заклад для дітей-інвалідів; реабілітаційний заклад для повнолітніх осіб [9-14]. Згідно постанов Кабінету Міністрів України ці заклади орієнтуються на конкретну категорію суспільства, що потребують допомоги. Це може бути старше покоління, інваліди, люди з психічними захворюваннями, безхатьки тощо.

Якщо говорити про архітектурно-планувальні рішення таких закладів - більшість і з них мають подібні або однакові прийоми в організації простору. Це пов'язано з тим, що будівлі орієнтуються на вузьку категорію людей, а, враховуючи сучасну тенденцію до інклюзивності, це неминуче викликає типізацію певних рішень.

Якщо подивитись на співвідношення закладів та категорій людей на яку вони розраховані, то можна побачити значну перевагу людей з інвалідністю та старшого віку (рис.1). Старші люди можуть бути і безхатьками, тому варто застосовувати однаковий підхід в проектуванні для більшості закладів соціального захисту. Тобто при проектуванні соціального готелю варто користуватися такими ж принципами, що і для пансіонату для людей похилого віку.

Такі підходи в проектуванні диктують створення конкретної типології для соціальних будівель з точки зору функціональної організації простору в архітектурі. Наприклад, пансіонат для літніх людей та психоневрологічний заклад мають багато чого спільного - в них схожі за складом та функціоналом приміщення, а також рекомендації що до площ [11]. Звідси витікає питання в доцільності прописуванні окремих норм для обох типів будівель, замість створення однакових вимог до усіх закладів з невеликими уточненнями уже до конкретного закладу. Єдина різниця між ними в тому, що заклади обслуговують

людей з різним ментальним здоров'ям, що говорить про різний характер роботи закладу.

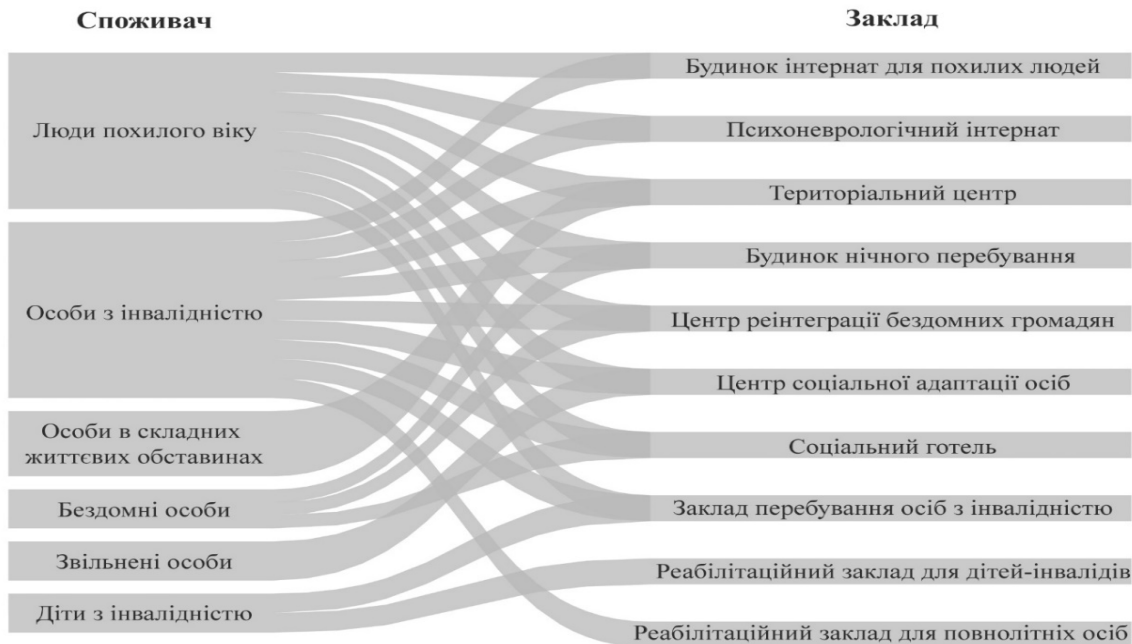

Рис. 1. Співвідношення категорій людей до закладів соціального захисту.

[Автор Лиманець В.А.]

Цю різницю можна закласти на рівні закону, як це зроблено в типовому положенні про будинок-інтернат та психоневрологічний інтернат, що дозволяє розділити людей з ментальними порушеннями від решти пенсіонерів та інвалідів [12, 13] Тому ключем в формоутворенні типології є створення сценарію функціонування такого закладу.

В Україні існує обмежена кількість закладів для людей похилого віку, окрім того, не всі вони можуть підійти під потреби конкретної громади або бути дуже дорогими для місцевого бюджету. До того ж словосполучення як «будинок-інтернат» або «інтернат» викликає у людей неприємні асоціації. Тому потрібно проводити додаткові заходи по інформуванні та роз'ясненню, аби схилити думку мешканців в інший бік. Отже доцільно створювати нові теоретично можливі заклади, аби надати ширший інструментарій територіальним громадам. Це дозволить розширити існуючі та створити нові можливості подібних установ.

Основною проблемою існуючих соціальних центрів є те, що згідно постанови Кабінету Міністрів України [14] вони можуть бути лише державними, а їхнє завдання - виявляти громадян, які потребують соціальну допомогу. Проте дані послуги можуть знадобитися і людям, що вважаються забезпеченими з точки зору закону. Але такі установи як нічліжний будинок, центр реінтеграції або центр соціальної адаптації, згідно закону, можуть бути приватними. Тому обмеження ТЦСО в державній формі власності не є раціональним. За кордоном

подібні заклади мають також і приватну форму власності, що покриває той попит людей, які не пройшли оцінку державних соціальних працівників по якійсь програмі.

Розширення типології ТЦСО можна розглядати в двох напрямках. По-перше можна додати новий вимір соціальних послуг, по-друге розвивати та вдосконалювати існуючі відділення та надавати їм більш потужного та поліфункціонального характеру. Згідно законодавству в територіальних центрах існують такі види відділень [11, 14]:

- 1) Відділення соціальної допомоги вдома;
- 2) Відділення організації надання грошової і натуральної адресної допомоги малозабезпеченим непрацездатним громадянам;
- 3) Відділення соціально-побутової реабілітації;
- 4) Відділення соціально-медичної реабілітації;
- 5) Стаціонарне відділення для постійного або тимчасового проживання;
- 6) Спеціальні житлові будинки для одиноких непрацездатних громадян з комплексом служб соціально-побутового і медичного обслуговування;
- 7) Лікувально-виробничі майстерні, спеціальні цехи, ділянки, підсобні господарства;
- 8) Їдальні, магазини, що працюють на госпрозрахунку.

Формування ТЦСО може відбуватися в декількох векторах, за якими згодом можна буде характеризувати їхню специфіку. Серед них *житловий, готельний, лікувальний-оздоровчий, громадський та культурно-видовищний напрямки*. Кожен вектор показує наближеність певного виду соціального центру до існуючої типології будівель.

Готельний вектор ТЦСО або вектор будівель тимчасового перебування можна зрозуміти на певній аналогії.

Наприклад, ви опікується старою матір'ю чи батьком і вам потрібно поїхати у відрядження на декілька днів. Для вирішення таких проблем може стати приватне ТЦСО зі стаціонарним відділенням для тимчасового проживання де добре навчені співробітники зможуть надати професійний догляд та допомогу в екстрених ситуаціях. Подібну практику використовують за кордоном та називають такі заклади денного догляду за похилими людьми [15].

Ці ж заклади могли б грати роль місць реабілітації людей похилого віку після операцій або інсультів, що надало б цій будівлі *лікувально-оздоровчий характер*, що відкриває ще один напрямок. В цій сфері знаходяться приватні клініки для людей похилого віку, які спеціалізуються в наданні комплексної медичної допомоги та підтримки. Вони забезпечують індивідуальний підхід до кожного пацієнта, враховуючи їхні унікальні потреби та стан здоров'я. Окрема увага приділяється проблемам, які часто виникають у людей похилого віку,

таким як - хронічні захворювання, проблеми з мобільністю, втрата слуху та зору, психологічні та емоційні аспекти старіння тощо.

Більш революційним підходом в *лікувальному* напрямку є утворення кластерних ТЦСО. Ідея полягає в створенні закладу з садибною забудовою на території, для проживання людей похилого віку. Такий заклад призначається для проживання більш самостійної, з точки зору обслуговування, групи літніх людей. Будинки мають бути обладнані датчиками що контролюють основні аспекти здоров'я. Їхнє функціонування буде полягати в тому, що укладатимуться договори про моніторинг та страхування життя. Мінусом таких закладів є висока вартість проживання.

В якості пропозиції можуть існувати *мобільні* ТЦСО на рівні, що може допомогти вирішити питання децентралізації нерентабельних малих лікарень по селах [16]. Основний акцент робиться на оперативність таких груп, що зможуть розділити обов'язки міських центральних лікарень. Вони будуть контролювати та фіксувати здоров'я літніх людей по селах та містечках, розгортати швидко збірно-розбірні, або пересувні споруди для збору аналізів та вирушати на екстрені виклики, для надання першої допомоги. Такі бригади можуть бути незначними за розмірами, але вони повинні мати приміщення для чергового персоналу, транспорту та складські приміщення. На районному рівні такі заклади слід розташовувати прив'язуючись не тільки до кількості людей, як відділення натуральної адресної допомоги, але також з розрахунком на миттєве реагування. Місцевість, стан та розміщення доріг буде визначати місце розташування центру мобільного ТЦСО для обслуговування всієї територіальної громади.

Кластерні ТЦСО можуть мати також *житловий вектор*. Ключовим фактором для формування закладів стане переформатування форми власності ТЦСО з державної на приватну та кооперативну форму власності. На фоні війни в Україні такі утворення стануть логічним продовженням самостійного відновлення житла громадянами. Оскільки держава навряд чи зможе забезпечити усе населення житлом, люди або благодійні організації будуть інвестувати в будівництво житла. Кооперативна форма власності може надати суб'єктності таким утворенням, тобто вона буде існувати лише тоді, коли люди будуть самі готові до співпраці та вкладатимуть власні зусилля і кошти для спільного проживання різних поколінь чи груп.

Кооперативні ТЦСО знайдуть місце і в звичайній житловій забудові. Їм не обов'язково бути окремими будівлями, але вони можуть складатися з декількох приміщень, якими будуть користуватися люди похилого віку. Такими спільними приміщеннями можуть опікуватися й об'єднання співвласників багатоквартирного будинку. Ідея полягає в утворенні громадського простору для

людей похилого віку та створенні ефекту «очей вулиці» за концептом письменниці Джейн Джейкобс [17]. Згідно з її ідеєю відкриті громадські простори, такі як вулиці, майданчики, парки тощо, стають безпечнішими, коли вони активно використовуються місцевими мешканцями. Для цього важливо, щоб у цих просторах завжди було достатньо людей, які б їх перетинали або проводили у них час. Присутність людей призводить до зменшення випадків злочинності в протигагу безлюдним місцям. Люди похилого віку зазвичай частіше залишаються біля своїх квартир або будинків. Їх можна побачити на лавочках у дворах та парках. Тому інвестиція в такі простори дозволить підвищити рівень безпеки.

Попередньо розглянуті вектори розвитку ТЦСО тим чи іншим способом вже існують, але до них можна додати новий напрямок, якого не було раніше, а саме *культурно-видовищний напрямок*. Найближчим за значенням нового соціального центру є клуб, хоча насправді він буде ближчим до значення центр спільноти («community center»), - це заклад, що об'єднує місцевих мешканців для спільного навчання, культурного розвитку, соціальної взаємодії та співпраці. Там можуть бути освітні курси, семінари, культурні заходи, спортивні програми та інші ініціативи, спрямовані на покращення якості життя місцевої спільноти. Вони можуть виступати важливим центром для сприяння зближенню та підтримці населення. В світі для людей літнього віку існує окрема категорія центру дозвілля («senior center»). Ці центри можуть мати різні програми від третьої освіти до програм взаємодії з різними віковими категоріям. Даний тип будівель орієнтований саме на активних пенсіонерів, які хочуть проводити час за якоюсь справою, а не сидіти у своїй квартирі.

Висновок. Основою формоутворення нових типів територіальних центрів стане створення нових сценаріїв роботи цих закладів. Дане проектування буде базуватися на наблизенні конкретної будівлі до певної типології. Можуть існувати п'ять основних напрямків розвитку, а саме житловий вектор (вектор постійного проживання), готельний вектор (вектор тимчасового проживання), лікувально-оздоровчий вектор, громадський вектор та культурно-видовищний вектор. В одній будівлі може поєднуватися один чи декілька векторів, проекцією яких можуть бути відділення в структурі будівлі. Залежно від їхнього набору міська влада, територіальні громади, благодійні організації або приватні особи зможуть створювати унікальні утворення з певними характеристиками, що допоможуть вирішувати конкретні питання на певній території. Однак не всі напрямки мають достатню потужність до зведення окремих будівель. Це пов'язано з тим, що в Україні пенсіонери мають низькі заробітки та пенсії, через що вони стикаються з серйозною проблемою в забезпеченні навіть базових потреб. Це не лише питання комфорту, але й питання існування, коли людина

вимушена витратити практично всі свої гроші на оплату комунальних послуг та ліків, залишаючи мінімум для продуктів харчування. Ця проблема особливо загострюється в умовах постійного зростання цін на товари та послуги, а також при відсутності достатньої підтримки від держави. Подібні утворення будуть скоріше існувати разом з іншими відділеннями ТЦСО або використовувати якісь інші громадські приміщення.

Список джерел

1. Попович А. О., Мартинов В. Л., Бірілло І. В. Architectural and composition administration of planning places of internal type for middle ages. Theory and practice of design. 2019. № 18. URL: <https://doi.org/10.18372/2415-8151.18.14354>
2. Липовцева К. Д. Визначення місткості та функціонально-планувальних особливостей будівель соціально-реабілітаційних центрів. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2016. Вип. № 44. С. 306–312.
3. Харенко А. Особливості розробки дизайну інтер'єру інтернатів для людей похилого віку. Сучасні матеріали і технології виробництва виробів широкого вжитку та спеціального призначення: XVII Всеукр. наук. конф. молодих вчен. та студентів, м. Київ, 26–27 квіт. 2018 р. Київ, 2018. С. 438–439. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/11653>
4. Федячко К., Габрель М. Геронтологічний фактор як архітектурно-урбаністична проблема. Архітектурний вісник КНУБА. 2017. № 11-12. С. 186–197. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a86e4122-1104-4ce8-8503-045aa801ac85/content>
5. Кузьміна Г., Хакбаз З. Житлове середовище для літніх людей. Фактори впливу та сучасні вимоги до формування. Містобудування та територіальне планування. 2019. № 69. С. 199–206. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/da975bef-9f04-4942-a00b-38c56d2abd91/content>
6. Здетовецька Н. Архітектура активного довголіття: сучасні моделі житла для людей похилого віку. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2020. Вип.57. С. 270–286. URL: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.57.270-286>
7. Жук О., Сафронова О. Зарубіжний досвід формування дизайну будинків-інтернатів для людей похилого віку. Сучасні матеріали і технології виробництва виробів широкого вжитку та спеціального призначення: XVIII Всеукр. наук. конф. молодих вчен. та студентів, м. Київ, 18–19 квіт. 2019 р. Київ, 2019. С. 425–426. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/13472>

8. Грицюк Л., Комаренець О. Проектування кварталів, дружніх до людей похилого віку. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2021. Вип. 60. С. 217–225. URL: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.60.217-225>
9. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII: станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 18.02.2024).
10. Про житловий фонд соціального призначення: Закон України від 12.01.2006 р. № 3334-IV: станом на 2 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text> (дата звернення: 18.02.2024).
11. ДБН В.2.2-18:2007 із Зміною № 1та Зміною № 2. Заклади соціального захисту населення. Чинний від 2020-05-01. Вид. офіц. Київ: Держ. підприємство "Укрархбудінфор, 2007. 73 с. URL: https://e-construction.gov.ua/files/new_doc/3019070235048150860/2023-01-19/890d2435-e90e-4e57-94a1-52faa09588cd.pdf (дата звернення: 18.02.2024).
12. Про затвердження Типового положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю: Постанова Каб. Міністрів України від 02.09.2020 р. № 772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-2020-п#Text> (дата звернення: 18.02.2024).
13. Про затвердження Типового положення про психоневрологічний інтернат: Постанова Каб. Міністрів України від 14.12.2016 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2016-п#Text> (дата звернення: 18.02.24).
14. Про затвердження типових положень (взірцевих) про територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян і про відділення соціальної допомоги вдома: Наказ М-ва соц. зах. населення України від 01.04.1997 р. № 44: станом на 26 квіт. 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0442-97#Text> (дата звернення: 18.02.2024).
15. Perkins Eastman Architects, Perkins L. B., Hognlund D. *Building type basics for senior living*. 2nd ed. Hoboken, New Jersey: Wiley, 2013. 432 p.
16. ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". Політика сільського розвитку на базі громад: Наук. доп. / ред.: О. М. Бородіна, І. В. Прокопа, О. Л. Попова. Київ : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогно-зув. НАН України», 2015. 69 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/291.pdf> (дата звернення: 18.02.2024).
17. Джейкобс Дж. *Смерть і життя великих американських міст*. Київ: КЕНЕКШЕНС, 2021. 480 р.

References

1. Popovych, A. O., Martynov, V. L., & Birillo, I. V. (2019). Architectural and somposition administration of planning places of internal type for middle ages. Theory and Practice of Design, (18). <https://doi.org/10.18372/2415-8151.18.14354> (in English).
2. Lypovtseva, K. D. (2016). Vyznachennia mistkosti ta funktsionalno-planuvalnykh osoblyvostei budivel soialno-reabilitatsiinykh tsentriv. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia [Determination of the capacity and functional and planning features of buildings of social rehabilitation centres]. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia, (Vyp. № 44), 306–312. (in Ukrainian).
3. Kharenko, A. (2018). Osoblyvosti rozrobky dyzainu interieru internativ dlia liudei pokhyloho viku. [Features of interior design development for boarding schools for the elderly]. U Suchasni materialy i tekhnolohii vyrobnytstva vyrobiv shyrokoho vzhytku ta spetsialnogo pryznachennia (s. 438–439). Kyivskyi natsionalnyi universytet tekhnolohii ta dyzainu. <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/11653> (in Ukrainian).
4. Fediachko, K., & Habrel, M. (2017). Herontolohichniy faktor yak arkhitekturno-urbanistychna problema. [Gerontological factor as an architectural and urban problem]. Arkhitekturnyi visnyk KNUBA, (11-12), 186–197. <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a86e4122-1104-4ce8-8503-045aa801ac85/content> (in Ukrainian).
5. Kuzmina, H., & Khakbaz, Z. (2019) Zhytlove seredovyshe dlia litnikh liudei. Faktory vplyvu ta suchasni vymohy do formuvannia. [Living environment for the elderly. Factors of influence and modern requirements for the formation]. Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia, (69), 199–206. <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/da975bef-9f04-4942-a00b-38c56d2abd91/content> (in Ukrainian).
6. Zdetovetska, N. (2020). Architecture of active longevity: Modern housing models for the elderly. Current Problems of Architecture and Urban Planning, (57), 270–286 <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.57.270-286> (in English).
7. Zhuk, O., & Safronova, O. (2019). Zarubizhnyi dosvid formuvannia dyzainu budynkiv-internativ dlia liudei pokhyloho viku. [Foreign experience in shaping the design of residential care homes for the elderly]. U Suchasni materialy i tekhnolohii vyrobnytstva vyrobiv shyrokoho vzhytku ta spetsialnogo pryznachennia (s. 425–426). Kyivskyi natsionalnyi universytet tekhnolohii ta dyzainu. <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/13472> (in Ukrainian)
8. Hrytsyuk, L., & Komarenets, O. (2021). Design of age-friendly quarters. Current Problems of Architecture and Urban Planning, (60), 217–225. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.60.217-225> (in English).

9. Pro sotsialni posluhy [About social services], Zakon Ukrainy No. 2671-VIII (2023) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (in Ukrainian).
10. Pro zhytlovyi fond sotsialnoho pryznachennia. [About the social housing stock]. Zakon Ukrainy № 3334-IV (2022) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text> (in Ukrainian)
11. DBN V.2.2-18:2007 iz Zminoiu № 1 ta Zminoiu № 2. Zaklady sotsialnoho zakhystu naseleння. [DBN B.2.2-18:2007 with Amendment No. 1 and Amendment No. 2. Social welfare institutions]. (2007). Derzhavne pidpriemstvo "Ukrarkhbudinfor". https://e-construction.gov.ua/files/new_doc/3019070235048150860/2023-01-19/890d2435-e90e-4e57-94a1-52faa09588cd.pdf (in Ukrainian).
12. Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro budynok-internat dlia hromadian pokhyloho viku ta osib z invalidnistiu. [On approval of the Model Regulation on a residential care home for the elderly and persons with disabilities], Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy No. 772 (2020) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-2020-п#Text> (in Ukrainian)
13. Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro psykhonevrolohichnyi internat. [On approval of the Model Regulation on a psychoneurological boarding facility], Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy No. 957 (2016) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2016-п#Text> (in Ukrainian).
14. Pro zatverdzhennia typovykh polozhen (vzirtsevykh) pro terytorialnyi tsentr sotsialnoho obsluhovuvannia pensioneriv ta odynokyykh nepratsezdatnykh hromadian i pro viddilennia sotsialnoi dopomohy vdoma. [On Approval of Model Regulations (Model) on the Territorial Centre for Social Services for Pensioners and Single Disabled Citizens and on the Department of Social Assistance at Home]. Nakaz Ministerstva sotsialnoho zakhystu naseleння Ukrainy № 44 (2010) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0442-97#Text> (in Ukrainian)
15. Perkins Eastman Architects, Perkins, L. B., & Høglund, D. (2013). Building type basics for senior living (2nd ed.). Wiley. (Original work published 2013) (in English).
16. DU "In-t ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy". (2015). Polityka silskoho rozvytku na bazi hromad. [State Institution "Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine". (2015). Community-based rural development policies]. (O. M. Borodina, I. V. Prokopa & O. L. Popova, Red.). NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohno-zuv. NAN Ukrainy». <http://ief.org.ua/docs/sr/291.pdf> (Oryhinal opublikovano 2015 r.) (in Ukrainian)
17. Jacobs, J. (2021). Smert' i zhyttya velykykh amerykans'kykh mist [The death and life of great american cities]. (Original work published 1961). Kyiv: KENEKSHENS. 480 p (in Ukrainian)

Annotation

Yulia Haraborska, PhD, associate professor at the Department of Theory of Architecture, Kyiv National University of Construction and Architecture.

Vladyslav Lymanets, PhD student at the Department of Theory of Architecture, Kyiv National University of Construction and Architecture.

Problems of forming new types of territorial social service centres

This article presents an analysis of the different forms of social service centres in Ukraine, ranging from permanent residence to community-based institutions. The publication aims to analyze the existing typology of social architecture in Ukraine, determine its relationship with legislation, and suggest new ways for its development. It delves into the analysis of territorial centres for social services, considering the regulatory documents governing social buildings and their role in the country's infrastructure. At the same time, the paper highlights the discrepancies between the regulations governing the provision of social services and architectural considerations, which leads to problems in the design and implementation of such facilities. The article emphasizes the importance of creating facilities adapted to the specific needs of older people and proposes a broader typology that includes private ownership models. Different types of social centres that have residential, hotel, medical, public and cultural and entertainment vectors, which can be combined in one institution depending on the needs of the local community, are also highlighted in the article. The author emphasizes the importance of creating unique spaces that take into account the needs and interests of older people and promote active and quality life at different levels. Despite cultural, social and financial factors, most of older people have the same needs for housing, healthcare and leisure. The study also looks at innovative forms of social centres, such as residential communities, where older people are actively involved in creating alternative living arrangements that provide mutual support. In general, the author insists on the need to harmonize architectural design with social welfare policy to meet the diverse needs of older people in Ukraine.

Keywords: social services; social architecture; community centre; senior centre; adult day care; nursing home for the elderly.